

УДК 94(477.8) “1944–1953”(092)
DOI: 10.24919/2312-2595.12/54.283766

Василь ФУТАЛА

доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України та правознавства, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, м. Дрогобич, вул. Івана Франка, 24, Україна, індекс 82100 (vfutala@ukr.net)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2521-4710>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/I-3152-2018>

Бібліографічний опис статті: Футала, В. (2023). Висвітлення повсякденного життя західних українців у 1944–1953 роках на сторінках періодичних і неперіодичних наукових видань незалежної України. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 12/54, 526–555. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.12/54.283766>

ВИСВІТЛЕННЯ ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ ЗАХІДНИХ УКРАЇНЦІВ У 1944–1953 РОКАХ НА СТОРІНКАХ ПЕРІОДИЧНИХ І НЕПЕРІОДИЧНИХ НАУКОВИХ ВИДАНЬ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

*Анотація. Мета дослідження – показати роль статейних публікацій у висвітленні повсякденних практик західноукраїнського соціуму у перше повоєнне десятиліття, персоніфікувати науковий набуток учених та окреслити коло малодосліджених і недосліджених питань. **Методологія дослідження** спирається на принципи історизму, системності, об’єктивності, а також на методи історіографічного аналізу та синтезу. **Наукова новизна** полягає у тому, що виокремлено та розглянуто публікації у періодичних і неперіодичних наукових виданнях незалежної України як важливе джерело знань про повсякдення населення Західної України у повоєнні роки.*

© Василь Футала, 2023

Висновки. Статейні публікації засвідчили, що сучасні українські дослідники в контексті історії буденності проаналізували умови життя, принципи та норми поведінки, внутрішній світ, звички, особливості світогляду основних груп західноукраїнського населення в умовах радянської дійсності. Водночас історіографічний зріз підтвердив прогалини дослідницького поля. Зокрема, подальшого вивчення потребують теоретико-методологічні аспекти проблеми. Заслуговує на увагу й аналіз внутрішніх причин трансформування повсякденних практик та впливу на них динаміки історичних процесів. Не менш вагомою є проблема повсякденності в її етнонаціональному вимірі, на прикладі певних етнічних груп. Важливими є компаративні дослідження практик повсякдення (зокрема, повсякденні практики села й міста). Вагомим постає аналіз ментальних характеристик радянського повсякдення й формування нових стереотипів суспільного життя. Має добрі перспективи дослідження західноукраїнської дійсності з позицій гендерного підходу. Актуальною є тема традицій, свят та обрядовості населення західного регіону України в 1960–1980-х роках. Вважаю, що дослідникам варто також працювати в руслі спеціального вивчення повсякденних реалій сучасності.

Ключові слова: історіографія, історія повсякденності, періодичні і неперіодичні наукові видання, Західна Україна, соціум, радянський режим.

Vasyl FUTALA

PhD hab. (History), Professor, Department of History of Ukraine and Law, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24 Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (vfutala@ukr.net)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2521-4710>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/I-3152-2018>

To cite this article: Futala, V. (2023). Vysvitlennia povsiakdennoho zhyttia zakhidnykh ukraintsiiv u 1944–1953 rokakh na storinkakh periodychnykh i neperiodychnykh naukovykh vydan nezalezhnoi Ukrainy [Coverage of the daily life of Western Ukrainians in 1944–1953 on the

pages of periodical and non-periodical scientific publications of independent Ukraine]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii Istorii – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 12/54, 526–555. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.12/54.283766> [in Ukrainian].*

**COVERAGE OF EVERYDAY LIFE OF WESTERN
UKRAINIANS IN
1944–1953 ON THE PAGES OF PERIODIC AND NON-
PERIODIC SCIENTIFIC PUBLICATIONS OF
INDEPENDENT UKRAINE**

***Abstract.** The purpose of the study is to show the role of article publications in highlighting the everyday practices of the Western Ukrainian society in the first post-war decade, to personify the scientific achievements of scientists and to outline the range of little-researched and unstudied issues. **The research methodology** is based on the principles of historicism, systematicity, objectivity, as well as methods of historiographical analysis and synthesis. **The scientific novelty** lies in the fact that the publications in periodical and non-periodical scientific publications of independent Ukraine are singled out and considered as an important source of knowledge about the daily life of the population of Western Ukraine in the post-war years. **Conclusions.** The article publications testified that modern Ukrainian researchers in the context of the history of everyday life analyzed the living conditions, principles and norms of behavior, inner world, habits and peculiarities of the outlook of the main groups of the Western Ukrainian population in the conditions of the Soviet reality. At the same time, the historiographical analysis showed gaps in the research field. In particular, the theoretical and methodological aspects of the problem require further study. The analysis of the internal causes of the transformation of everyday practices and the influence of the dynamics of historical processes on them also deserves attention. No less important is the problem of everyday life in its ethno-national dimension, on the example of certain ethnic groups. Comparative studies of everyday practices are*

important (including everyday practices of villages and cities). The analysis of the mental characteristics of Soviet everyday life and the formation of new stereotypes of social life becomes important. It has good prospects for the study of the Western Ukrainian reality from the standpoint of gender methods. The topic of traditions, holidays and rituals of the population of the western region of Ukraine in the 1960s-1980s is relevant. I believe that researchers should also work in the direction of a special study of the everyday realities of today.

Key words: *historiography, history of everyday life, periodical and non-periodical scientific publications, Western Ukraine, society, Soviet regime.*

Постановка проблеми. Актуальність задекларованої наукової проблеми зумовлена низкою причин. По-перше, від кінця 90-х рр. ХХ ст. в українській гуманітаристиці спостерігається активний інтерес до історії повсякденності, яка, поряд із історичною психологією, історією ментальностей, інтелектуальною, усною історією, культурологією, виокремилася в самостійний напрям досліджень. Як слушно зауважила поважна дослідниця О. Коляструк, сучасне постання повсякденнознавчого напрямку в Україні – не лише реакція на гносеологічні наукові виклики й аксіологічні запити суспільства, а й відновлення тривкості людинознавчого напрямку класичної української історіографії, репресивно перерваного в часи сталінізму (Коляструк, 2012, с. 8). По-друге, автором розглянуто нестандартну модель постановки проблеми та її розв’язання. Річ у тім, що статейні публікації мають певну перевагу над монографіями, – вони значно оперативніше, ніж книжкові видання, забезпечують первинною науковою інформацією суспільство, повідомляють про появу нового наукового знання, передають його у загальне користування. Інакше кажучи, статейні публікації «мобільніші», зазвичай мають виразнішу, чітко окреслену проблемно-тематичну спрямованість, вони частіше носять науково-полемічний характер, що підвищує їхню роль у дослідницькій практиці. По-третє, у запропонованому розрізі ця тема, по суті, не вивчалася.

Аналіз останніх досліджень. Окремі фрагменти історіографії наукової проблеми висвітлили Р. Попп (Попп, 2008), Т. Марусик (Марусик, 2001a), О. Кісь (Кісь, 2015), Г. Стародубець (Стародубець, 2006b) та деякі інші автори, однак узагальнювального дослідження не створено.

Мета публікації – показати внесок періодичних і неперіодичних наукових видань незалежної України у висвітлення повсякденного життя західноукраїнського населення протягом 1944–1953 рр., персоніфікувати науковий доробок учених та накреслити шляхи подальших наукових пошуків.

Виклад основного матеріалу. Насамперед зауважимо, що українські суспільствознавці приділили належну увагу дослідженню повсякденності основних соціальних груп західноукраїнського суспільства. Науковий інтерес до цієї тематики передбачає висвітлення не лише впливу соціального середовища на поведінку людини чи матеріально-предметного простору особистості, а також її внутрішнього світу, звичок, обставин формування світосприйняття, життєвої позиції, принципів та норм поведінки, морально-психологічних особливостей, взаємовідносин з іншими соціальними групами.

Саме в такому ключі вже на рубежі 1990-х – 2000-х рр. почало вивчатися історичне минуле людей розумової праці. Свідченням цього є новаторські праці чернівецької дослідниці Т. Марусик. У численних публікаціях авторки (Марусик, 1998; Марусик, 1999; Марусик, 2000; Марусик, 2001b; Марусик, 2001c), що стали основою її монографії (2002) та докторської дисертації (2003), досліджується життя та діяльність західноукраїнської гуманітарної інтелігенції від повоєнної радянської регіону до згорання процесів суспільно-політичної лібералізації на початку 1960-х рр. Зокрема, простежено динаміку складу, стосунки з владою, творчі здобутки представників педагогічної, наукової, літературно-мистецької та культурно-освітньої сфер людської діяльності.

Майже одночасно у цьому проблемно-тематичному полі почала працювати дрогобицька дослідниця Р. Попп. Восени 2003 р. вона захистила кандидатську дисертацію на тему «Інтелігенція Львова в 1944–1953 роках (історико-соціологічний

аспект)», якій передували статейні публікації. Одну із них авторка присвятила соціально-побутовим умовам життя та діяльності трудівників розумової праці (Попп, 2003). Тут проаналізовано рівень заробітної плати різних професійних груп інтелігенції, ціни на продовольчі та промислові товари, пенсійне законодавство, забезпечення житлом. Зокрема, Р. Попп дійшла висновку: «У повоєнний період умови життя і праці інтелігенції міста були складними. Поступово заробітна плата різних професійних груп інтелігенції підвищувалася, але, поряд із цим, зростали ціни на продукти харчування і промислові товари. Гострою залишалася житлова проблема. Помешканнями в першу чергу забезпечувалися не рядові інтелігенти, а партійно-державне керівництво, працівники силових структур. Усі матеріально-побутові негаразди інтелігенція мала сприймати як вимушені труднощі» (Попп, 2003, с. 188).

До цього напрямку історичних досліджень Р. Попп зверталася і в наступні роки. Тепер у полі зору дослідниці перебувало студентство західного регіону України, а саме: соціальний і національний склад цього соціального прошарку, ідеологічні й репресивні заходи впливу сталінського режиму на молодь, соціально-побутові умови навчання і проживання студентів, а також причини, форми і методи супротиву національно-свідомого студентства радянзації західноукраїнського регіону (Попп, 2007; Попп, 2011). Згодом, поглиблено працюючи над темою, Р. Попп розширила діапазон наукового пошуку. Свідченням цього є її зацікавлення повсякденним життям населення Дрогобицької області (існувала протягом 1939–1959 рр.) (Попп, 2016) та житловим забезпеченням інтелігенції західного регіону України у перші повоєнні роки (Попп & Ярушак, 2021).

Вивчаючи життя студентської молоді повоєнного Львова, відомий історик В. Качмар та його здобувач Н. Зьолковський констатували, що студентство, як молода соціально-демографічна група, було найбільш відкритим до суспільних новацій, знаходилося у постійному внутрішньому пошуку, в процесі якого формувався певний світогляд. Відтак визначалися їх духовні, політичні переконання, цілі, а також інтереси, мотивації та життєві пріоритети. Важлива риса, яка вирізняла

студентську молодь від інших соціальних груп, полягала у нагромадженні та засвоєнні нею наукових знань. Студентська молодь будь-якого вищого навчального закладу радянської України створювала власну соціальну групу, відмінну від інших установ (Качмар & Зьолковський, 2015). У цій статті знайшли відображення такі аспекти проблеми, як організація навчального процесу у Львівському університеті, чисельність, вікова і соціальна структура, національний склад студентів, форма навчання (платна/безоплатна), розміри стипендій, студентські відпочинок, дозвілля та розваги, участь окремих студентів у національно-визвольному русі, житлово-побутові умови, харчування. У центрі авторської уваги перебували політизація та ідеологізація навчального процесу, переслідування студентів за інакодумство, авторитарні методи виховання молоді тощо (Качмар & Зьолковський, 2015, с. 55–65). Крім того, Н. Зьолковський присвятив окрему розвідку питанню забезпеченості студентів вищих навчальних закладів Львова житлом у перше повоєнне двадцятиріччя (Зьолковський, 2016).

Також цінними у плані пізнання життя студентської молоді радянської епохи є науковий доробок Р. Генеги (його успішно захищена 2007 р. кандидатська дисертація розкриває участь студентів міста Львова у національному русі протягом 1944–1953 рр., зокрема, організацію та діяльність студентських підпільних груп, а також соціально-економічні й культурні умови, що зумовлювали серед студентів антирадянські настрої). Цей вдалий старт дав змогу молодому вченому здійснити антропологічний зріз повоєнного Львова. В епіцентрі дослідницької уваги опинилися суспільно-політична та етнодемографічна ситуація у Львові доби пізнього сталінізму, шляхи формування нового соціального простору, формування іншого міського середовища з новими моральними та естетичними цінностями, утвердження радянського режиму у Львові крізь призму зміни етимології міських назв, основні напрями розвитку обласного центру, обставини формування ідейного спротиву у студентських рядах, намагання комуністичного режиму зусиллями спецслужб придушити будь-які спроби інакодумства (Генега, 2007; Генега, 2009; Генега, 2011; Генега, 2014; Генега, 2017; Генега, 2019). Підсумком

наукового проекту Р. Генеги стала його монографія «Львів: нові міщани, студенти та режим 1944–1953 рр.» (Львів, 2015).

Ще одна прихильниця антропологічного методу дослідження, членка Української асоціації усної історії Г. Боднар у 2015 р. опублікувала на замовлення редакції українського інтелектуального часопису «Україна модерна» статтю про один із способів радянзації Львова – спроби нової влади розв'язати житлову проблему (Боднар, 2015). На основі архівних матеріалів та інтерв'ю повоєнних мігрантів авторка з'ясувала, що влітку і восени 1944 р. внаслідок суттєвого демографічного спаду й відносно незначних руйнувань у Львові було багато порожніх квартир, особливо в центральній частині міста, раніше заселених поляками та євреями. Всупереч офіційній забороні прибулі зі східних областей самовільно заселяли вільні квартири. Твердження, що повоєнні мігранти мали необмежені можливості у виборі житла у Львові, стосувалося хіба що державних і партійних посадовців, військовослужбовців високого рангу, а не пересічних мешканців. У розподілі житла й видачі ордерів панували хаос і корупція. Відсутність контролю за виділенням житла будинковими управліннями міста, неефективність роботи житлово-квартирного відділу при Львівській міській раді спонукали львів'ян до незаконного отримання ордерів. Якщо в 1944–1945 рр. квартиру/кімнату у Львові можна було знайти відносно швидко, то після закінчення запасів вільного житла й припинення виїзду поляків улітку 1946 р. ситуація загострилася. В умовах подальшого напливу мігрантів й відсутності житлового будівництва міська влада вдалася до ущільнення і творення комунальних квартир. Повоєнне життя більшості мешканців міста було напівголодним, бракувало одягу і взуття, зимувати доводилося в неопалених квартирах без найнеобхідніших засобів гігієни, медикаментів.

Повсякденне життя сільських мешканців краю ґрунтовно досліджував тернопільський вчений В. Старка. У численних публікаціях (Старка, 2012; Старка, 2019а; Старка, 2019б), які заклали основу його докторської дисертації (2019), доведено, що процес становлення радянського режиму в Західній Україні супроводжувався тотальним контролем за освітньо-виховним

процесом підростаючого покоління. З'ясовано, що дозвілля сільських мешканців Західної України було прив'язане до сільськогосподарського виробничого календаря та релігійних свят. Активними формами відпочинку селян була участь у різдвяних колядках та великодніх гаївках. Урізноманітнювали сільське дозвілля аматорські хорові та театральні гуртки, які виступали на сцені місцевих клубів. Радянська влада впроваджувала у сільське повсякдення радянські свята та традиції. Єдиним соціалістичним нововведенням, яким зацікавилися сільські мешканці, стало кіно. Аналіз дозвілля сільських мешканців, дав змогу В. Старці простежити механізм впливу культурно-побутової обрядовості на формування світогляду людей. Встановлено, що стан охорони здоров'я західноукраїнського селянства упродовж досліджуваного періоду залишався на доволі низькому рівні. У селах через недотримання елементарних засобів гігієни, незадовільні соціально-побутові умови панували епідемії висипного та черевного тифу, корости, венеричних захворювань. Не вистачало кваліфікованих медичних працівників, які могли надати якісну медичну допомогу. Більшість людей через брак коштів та необхідних ліків займалася самолікуванням засобами народної медицини. Обґрунтовано, що у збереженні духовних цінностей галицького селянства визначна роль належала Греко-католицькій церкві та її лідерів митрополиту Андрею Шептицькому.

Українські вчені застосовують антропологічний підхід для переосмислення різних аспектів життя людини в екстремальних умовах періоду Другої світової війни та перших повоєнних років, зокрема повсякденного життя учасників ОУН та УПА. Так, у статейних публікаціях (Стародубець, 2004; Стародубець, 2005а; Стародубець, 2005b; Стародубець, 2006а) і, зрештою, у докторській дисертації (2007) Г. Стародубець охарактеризувала основні сфери діяльності українського повстанського заплілля, а саме: господарську, військово-мобілізаційну, медико-санітарну, агітаційно-пропагандистську. Авторка довела, що діяльність повстанського заплілля мала багатофункціональний характер. Так, зусиллям керівництва Українського червоного хреста було організовано медико-санітарну ділянку роботи: відкрито

медичні пункти, проводилися курси з підготовки молодшого медичного персоналу, налагоджено збір і постачання медичних препаратів та перев'язочного матеріалу для потреб УПА. У загальній структурі національно-визвольного руху повстанське запілля розглядалося основним чинником матеріально-продовольчого та кадрового забезпечення УПА.

Цьому питанню великого значення надав чільний дослідник українського визвольного руху В. Ільницький. У синтетичній праці «Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954)» (2016) він виділив спеціальний розділ «Повсякденне життя та побут». Однак першу пробу пера саме у цій галузі наукових знань (історії повсякдення) він здійснив за рік до виходу своєї монографії (Ільницький, 2015). У спеціальній статті автор розглянув облаштування українськими повстанцями власного побуту із врахуванням особливостей пори року, природніх і кліматичних умов, підтримання високого бойового духу. При цьому висноував: попри повсякденні побутові складнощі, події війни і післявоєнне протиборство висунули на історичну арену сильних, жертвоних особистостей, які залишалися людьми і не втрачали моральних та християнських цінностей (Ільницький, 2015, с. 39).

Темі повсякденних практик та уявлень учасників визвольного руху присвячені публікації В. Прокопова (Прокопов, 2015; Прокопов, 2017а; Прокопов, 2017б; Прокопов, 2018а; Прокопов, 2018б). Опрацювавши неопубліковані та опубліковані документальні джерела і широкий масив нарративів, дослідник констатував, що повстанці на Закерзонні отримували харчі переважно завдяки роботі підпільної мережі ОУН, яка, у свою чергу, покладалася на місцеве населення. Одяг був менш доступним ресурсом, ніж харчі і потрібні речі вояки здобували у боях чи від полонених. Підпілля налагоджувало власне виробництво одностроїв або, при можливості, купувало одяг у населених пунктах. Вояки УПА та підпільники ОУН використовували різні типи житла. У зимову пору вони переважно намагались зробити лісовий табір. Постій у прихильному до них селі був певного роду відпочинком. Крайньою необхідністю комбатанти Закерзоння вважали перебування у криївці, у якій було важко жити не стільки

фізично, скільки психологічно. Партизанам зазвичай було складно проводити регулярні гігієнічні процедури, тому серед них були поширені педикульоз та різноманітні інфекційні хвороби. З'ясовано, що головним відволікаючим від суворих буднів фактором були радісні миті різноманітних свят, особливо великих релігійних – з їх допомогою відбувалася своєрідна психологічна розрядка, важлива для виживання на війні. Підпільно-повстанське середовище виробило власну своєрідну повсякденну практику ставлення до смерті. Смерть не тільки щодня оточувала комбатанта на війні, але й ставала символічною жертвою спільній ідеї боротьби за визволення нації. В. Прокопов заперечив поширений в літературі стереотип про ворожість українських націоналістів до євреїв. На його думку, повстанці Закарпаття ставилися до них у переважній більшості випадків нейтрально.

Заслуговують на увагу й наукові статті Л. Гриник (окремі з них написані у співавторстві з В. Ільницьким) (Гриник, 2021a; Гриник, 2021b; Гриник, 2021c; Ільницький & Гриник, 2022a; Ільницький & Гриник, 2022b). Доведено, що побутова сфера повсякденного життя українських повстанців і підпільників в першу чергу визначалась політичною ситуацією на Прикарпатті: німецьким чи радянським окупаційним режимом. Під час першого, який частково припав на формування і становлення референтурного комплексу, спостерігається позитивна динаміка. Проте активна репресивна політика радянської влади розпочала боротьбу з українським визвольним рухом шляхом руйнування його матеріальних основ, розриву зв'язків з місцевим населенням. Військові, а тим більше повстанські та підпільні, умови життя регулювали дисциплінарним статутом усі сфери життя, у тому числі – особисту. У тогочасній дійсності поняття «особисте» нівелювалось, на його місце ставилось «організаційне», «всезагальне», яке мало на меті наблизити мету визвольних змагань. Відтак режим дня повстанців і підпільників напряду залежав від завдань, які на нього покладалась. Л. Гриник дійшла висновку, що одним із стрижневих у національно-визвольній боротьбі став релігійний чинник, завдяки якому було збережено в повстанському середовищі основоположні християнські цінності.

Вагоме місце в сучасному історієписанні посіли дослідження західноукраїнської дійсності з позиції гендерного підходу. Так, О. Кісь, працюючи над темою докторської дисертації, розкрила участь жінок у націоналістичному підпіллі у рамках порівняння візії жіночої ролі у процесах націєтворення в межах ідеології українського націоналізму, з одного боку, та реальних практик залучення українських жінок до підпільної діяльності, з іншого. Послідовно показано чинники та механізми регулювання членства дівчат та жінок у лавах ОУН у різні періоди, висвітлено різні типи мотивації жінок до співпраці з підпіллям, охарактеризовано основні форми участі та рівень ангажованості жіноцтва у підпільну діяльність. Крізь призму аналізу конкретних жіночих ролей, функцій та завдань у підпіллі простежено відповідні зміни у практиках нормативної фемінності (розширення меж жіночності, вихід за ці межі, обмеження та згортання нормативної жіночності) в умовах підпілля на тлі набуття жінками нових знань, навичок та досвіду. Особливу увагу приділено конфлікту поміж особистим життям жінок та їх політичною участю у національній боротьбі (труднощі суміщення сімейних ролей з підпільною діяльністю, подвійні моральні стандарти поведінки та (само)контроль жіночої сексуальності). Підкреслено існування гендерної дискримінації у підпіллі (обмежена участь жінок у прийнятті рішень, брак жінок на вищих щаблях керівництва) (Кісь, 2009; Кісь, 2013; Кісь, 2016).

Повсякденне життя українських жінок у надзвичайних історичних обставинах досліджує й М. Гавришко. До сфери її наукових інтересів увійшли сексуальне насильство під час Другої світової війни і Голокосту, націоналізм і фемінізм, гендер і мілітаризм. У цьому дослідницькому полі історикиня порушила й таку табуйовану та недосліджену тему, як міжособистісні стосунки учасників українського визвольного руху 1940–1950-х рр. (Гавришко, 2015; Гавришко, 2016). Виділимо такі узагальнення авторки з цієї проблеми. По-перше, на її переконання, пропаганда консервативних сімейних цінностей, націоналістична ідеологія, підвищені заходи безпеки в організаційному плані суттєво звузили рамки «нормальної» сексуальної поведінки в підпіллі ОУН та УПА. Абсолютно

легітимними визнавалися стосунки, освячені таїнством вінчання. По-друге, головними причинами статевого насильства щодо жінок (як підпільниць, так і цивільних) були патріархальні гендерні відносини, що у воєнних умовах призводили до домінування гегемонної маскулінності з її культом фізичної сили. «Темною» стороною частини «безстрашних воїнів» були гендерні стереотипи, надмірна агресія, мізогінія. По-тоєте, жіноче тіло було вагомим фактором ризику у відносинах з чоловіками. Водночас воно ставало додатковим ресурсом виживання і покращення побутових умов і становища частини жінок.

Згадані вже Г. Стародубець та Р. Попп висвітлили гендерні стратегії більшовицької влади в умовах радянзації західних областей України у повоєнні роки. Так, перша авторка в одній із публікацій показала діяльність жіночих організацій, які перебували під контролем місцевих партійних комітетів, визначила коло проблем, вирішення яких покладалося на так звані «жіночі ради» та зробила висновок, що кадрова політика радянської влади мала дискримінаційний характер по відношенню до жінок (Стародубець, 2018). Р. Попп довела, що політика радянської системи щодо жіноцтва Дрогобицької області у перші повоєнні роки була спрямована на залучення його до відбудовчо-виробничих та громадсько-політичних процесів у краї. Жіноче населення було важливим фактором у боротьбі з національно-визвольним рухом, який протистояв утвердженню сталінського тоталітарного режиму. Для контролю та впливу на жіноче середовище була розроблена ціла система його ідеологічної обробки та репресивних заходів (Попп, 2017).

Комплексний аналіз соціально-економічного та суспільно-політичного становища жінки на території західних областей УРСР у перше повоєнне десятиліття здійснила Г. Дурдас (Чорній) (Чорній, 2017a; Чорній, 2017b; Чорній, 2017c; Чорній, 2018). Зокрема, з'ясувала, що світоглядні переконання жінок формувалися під впливом загальноприйнятих соціальних ролей, способів мислення та нав'язаних радянською пропагандою моделей поведінки. Політична недовіра до місцевого населення надавала перевагу в кадровому забезпеченні західного регіону прибулим фахівцям, основу яких складали здебільшого

малоосвічені жінки, які не мали досвіду роботи, зневажливо ставилися до місцевих мешканців, що викликало напруженість у стосунках й впливало на результати діяльності. Проголошена державою рівність фактично стосувалася господарсько-виробничих відносин. Після завершення війни жінки стали незамінним трудовим ресурсом, невтомно працювали навіть у тих галузях народного господарства, які раніше вважалися виключно чоловічими.

Різні аспекти повсякденного життя мешканців Дрогобича та Дрогобицької області у 1940–1950-х рр. вивчає М. Вурловська. В одній із статей вона розглянула значення радіо у повсякденні населення Дрогобиччини у післявоєнний період. На її думку, радіо урізноманітнювало дозвілля населення, було засобом отримання відомостей про події в СРСР та світі і чи не єдиною можливістю дізнатися завдяки забороненим у Радянському Союзі закордонним радіостанціям «Бі-бі-сі», «Голос Америки», «Голос Ізраїлю», «Вільна Європа», радіо Ватикану альтернативні джерела інформації. Разом із тим, радянська система розглядала радіо як важливий ідеологічний інструмент (Вурловська, 2018). У такому ж ключі авторка проаналізувала значення кіно і театру у повсякденні населення Дрогобиччини (Вурловська, 2017а; Вурловська, 2017б).

Висновки. Отже, періодичні і неперіодичні наукові видання оперативно відгукнулися на нові виклики історичної науки. Залучення методології соціально-історичної антропології, історії ментальності, усної історії, гендерних студій дало змогу українським історикам в контексті історії повсякденності дослідити умови життя, принципи та норми поведінки, внутрішній світ, звички, особливості світогляду основних груп західноукраїнського населення в умовах радянської дійсності. Розглянуті статейні публікації заклали добру основу кандидатських і докторських дисертацій, монографій, дискусій на наукових конференціях, стали провісниками усталених концепцій і понять.

Водночас історіографічний зріз засвідчив прогалини дослідницького поля. Зокрема, подальшого вивчення потребують теоретико-методологічні аспекти проблеми. Заслуговує на увагу й аналіз внутрішніх причин

трансформування повсякденних практик та впливу на них динаміки історичних процесів. Не менш ваговою є проблема повсякденності в її етнонаціональному вимірі, на прикладі певних етнічних груп. Важливими є компаративні дослідження практик повсякдення (зокрема, повсякденні практики села й міста). Вагомим постає аналіз ментальних характеристик радянського повсякдення й формування нових стереотипів суспільного життя. Має добрі перспективи дослідження західноукраїнської дійсності з позиції гендерного підходу. Актуальною є тема традицій, свят та обрядовості населення західного регіону України в 1960–1980-х роках. Гадаємо, що дослідникам варто також працювати в руслі спеціального вивчення повсякденних реалій сучасності.

Джерела та література

- Боднар, Г.** (2015). Розкіш і злидні повоєнного Львова, або реалії житлово-побутового повсякдення в омріяному місті. *Україна модерна*, 28 лютого. Львів.
- Вурловська, М.** (2017а). Кіно у повсякденному житті мешканців Дрогобиччини у повоєнний період (1944–1958). *Проблеми гуманітарних наук: наукові записки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 40, 15–50. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка.
- Вурловська, М.** (2017b). Театр у повсякденному житті населення Дрогобиччини у перші повоєнні роки (1944–1953). *Дрогобицький краєзнавчий збірник*, Спецвипуск 3, 337–344. Дрогобич: Посвіт.
- Вурловська, М.** (2018). Радіо у повсякденному житті мешканців Дрогобиччини (1944–1958). *Східноєвропейський історичний вісник*, 6, 197–202.
- Гавришко, М.** (2015). Гендерні аспекти сексуальної моралі в ОУН і УПА у 1940–1950 рр. *Український визвольний рух*, 20, 99–213. Львів: В-во ЦДВР.
- Гавришко, М.** (2016). Чоловіки, жінки і насильство в ОУН і УПА у 1940–1950-х роках. *Український історичний журнал*, 4, 89–107.
- Генега, Р.** (2011). Радянський кінематограф у Львові в перше повоєнне десятиліття. *Український історичний журнал*, 2, 106–122.

- Генега, Р.** (2007). Викладачі та студенти Львова в перше повоєнне десятиліття. *Львів: місто – суспільство – культура: збірник наукових праць, 6: Львів – Краків: діалог міст в історичній ретроспективі*, (с. 593–607). [Вісник Львівського університету. Серія історична. Спеціальний випуск]. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка.
- Генега, Р.** (2009). Суспільний контекст українського національного руху на прикладі етносоціальних змін у складі й становищі населення Львова другої половини 1940-х рр. *Український історичний журнал*, 5, 139–152.
- Генега, Р.** (2014). Формування радянського соціального простору у Львові (1944–1953 рр.). *Український історичний журнал*, 6, 77–91.
- Генега, Р.** (2017). Поміж їжею та насолодою (алкогольні та безалкогольні особливості радянського Львова 1944–1953 рр.). *Вісник Львівського університету. Серія історична. Спецвипуск*. (с. 339–355). Львів: ЛНУ ім. Івана Франка.
- Генега, Р.** (2019). Система громадського харчування повоєнного Львова: старі та нові практики. *Український історичний журнал*, 3, 49–73.
- Гриник, Л.** (2021a). Заходи щодо організації здорового способу життя українських націоналістів на Прикарпатті 1940–1950-х рр. (за матеріалами ГДА СБУ): теорія та практика. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 8/50, 243–272. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика».
- Гриник, Л.** (2021b). Криївка як феномен другого дому для українських націоналістів (на прикладі Прикарпаття). *Новітня доба*, 9, 148–158. Львів: Інститут українознавства НАН України ім. І. Крип'якевича.
- Гриник, Л.** (2021c). Святкування та сімейна обрядовість у контексті національно-визвольних змагань Прикарпаття 1940–1950-х років. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, 42 (1), 14–23. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика».
- Зьолковський, Н.** (2016). Проблема житлового забезпечення студентів вищих навчальних закладів Львова у 1944–1965 рр. *Краєзнавство*, 3/4 (96/97), 175–185.

- Гльницький, В. & Гриник, Л.** (2022а). Комунікація як складова повсякденного життя українських націоналістів на Прикарпатті (1940–1950-ті рр.). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 9/51, 278–300. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика».
- Гльницький, В. & Гриник, Л.** (2022б). Конфліктні ситуації у Карпатському краї (1944–1950-ті рр.): причини, типи, наслідки. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 10/52, 99–116. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика».
- Гльницький, В.** (2015). Особливості облаштування побуту в умовах підпілля Карпатського краю ОУН: 1945–1954 рр. (за матеріалами Галузевого державного архіву Служби безпеки України). *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал*, 3, 34–39. Київ.
- Качмар, В. & Зьолковський, Н.** (2015). З історії повсякденного життя радянського студентства Львівського університету. *Історія радянської повсякденності: на перехресті джерел: зб. матеріалів Всеукр. наук.-теорет. семінару, 14–15 травня 2015 р., м. Вінниця*. (с. 55–69). Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД».
- Кісь, О.** (2009). Жіночий досвід участі у національно-визвольних змаганнях на західноукраїнських землях у 1940–1950-х рр. *Схід-Захід. Історико-культурологічний збірник. Спец. випуск «Історична пам'ять і тоталітаризм: досвід Центрально-Східної Європи»*, 13–14, 101–125. Харків: ТОВ «НТМТ».
- Кісь, О.** (2013). Між особистим і політичним: гендерні особливості досвіду жінок-учасниць національно-визвольних змагань на західно-українських землях у 1940–50-х роках. *Народознавчі Зошити*, 4, 591–599.
- Кісь, О.** (2015). Жіночі обличчя війни: ключові теми і підходи у західній феміністській історіографії. *Жінки Центрально-Східної Європи у часи Другої світової війни: гендерна специфіка досвіду в часи екстремального насильства: збірник наукових праць*. (с.15–39). Київ: ТОВ «Арт-Книга».
- Кісь, О.** (2016). Національно-визвольні змагання як випробування меж традиційної жіночності: жіночий досвід у національному підпіллі 1940–50-х рр. *Етнічна історія народів Європи*, 48, 61–78.

- Коляструк, О.** (2012). Історія повсякденності в сучасній українській історіографії. *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика: Збірник статей*, 17, 5–9. Київ.
- Марусик, Т.** (1998). Інтелігенція України і влада. *Питання історії України: збірник наукових праць*, 2, 145–153. Чернівці: Золоті литаври.
- Марусик, Т.** (1999). Основні напрямки суспільно-громадської діяльності інтелігенції України у другій половині 50-х років ХХ ст. *Питання історії України: збірник наукових праць*, 3, 201–208. Чернівці: Золоті литаври.
- Марусик, Т.** (2000). Основні концептуальні засади дослідження проблеми інтелігенції в сучасній культурологічній думці. *Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць. Історія*, 96–97, 244–255. Чернівці: Рута.
- Марусик, Т.** (2001a). До питання щодо дослідження поняття «інтелігенція» в історіографічній думці. *Українська історіографія на рубежі століть. Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету. Історичні науки*, 7(9), 69–76. Кам'янець-Подільський: Оіюм.
- Марусик, Т.** (2001b). До питання щодо формування «нової» інтелігенції в західних областях України (40-ві роки ХХ ст.). *Історико-політичні проблеми сучасного світу: збірник наукових статей*, 8, 42–51. Чернівці: Рута.
- Марусик, Т.** (2001c). Культурно-освітня інтелігенція західного регіону України у перші повоєнні роки (1944–1950 рр.). *Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету. Історичні науки*, 6(8), 352–362. Кам'янець-Подільський: Оіюм.
- Попп, Р. & Ярушак, М.** (2021). Житловий аспект повсякдення інтелігенції західного регіону України у 1944–1953 рр. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 7/49, 72–90. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика».
- Попп, Р.** (2003). Соціально-побутові умови інтелігенції Львова у перші повоєнні роки (1944–1953). *Проблеми гуманітарних наук: наукові записки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 12, 179–188. Дрогобич: Вимір.
- Попп, Р.** (2007). Студентство Львова в 1944–1953 роках (історико-соціологічний аспект). *Проблеми гуманітарних наук: наукові*

- записки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія, 20, 76–86. Дрогобич: Вимір.*
- Попп, Р.** (2008). Інтелігенція Львова у 1944–1953 роках (історіографія проблеми). *Проблеми гуманітарних наук: наукові записки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія, 22, 127–138. Дрогобич: Вимір.*
- Попп, Р.** (2011). Студентство Дрогобицького учительського інституту в перші повоєнні роки (1944–1953). *Молодіжна політика: проблеми і перспективи: збірник наукових праць, 2, 99–104. Дрогобич: Ред.-вид. відділ ДДПУ імені Івана Франка.*
- Попп, Р.** (2016). Газета «Радянське слово» як джерело вивчення повсякдення населення Дрогобиччини (за матеріалами 1950 року). *Дрогобицький краєзнавчий збірник. (с. 473–481). Дрогобич: Посвіт.*
- Попп, Р.** (2017). Політика радянської системи щодо жіноцтва Дрогобиччини у перші повоєнні роки (1944–1953). *Дрогобицький краєзнавчий збірник, Спецвипуск III, 328–336. Дрогобич: Посвіт.*
- Прокопов, В.** (2015). Матеріальний аспект повсякденного життя учасників руху ОУН та УПА на Закерзонні (1943–1947 рр.). *Гуманітарний журнал, 3–4, 127–138. Дніпропетровськ.*
- Прокопов, В.** (2017а). Дозвілля та свята учасників УПА та ОУН на Закерзонні 1943–1947 рр. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Історія та археологія, 25(1), 88–95. Дніпро.*
- Прокопов, В.** (2017б). Хвороби та їх лікування в житті українських повстанців Закерзоння (1944–1947 рр.). *Східноєвропейський історичний вісник, 5, 184–190. Дрогобич: Посвіт.*
- Прокопов, В.** (2018а). Релігійність та забобонність в українському повстанському середовищі Закерзоння (1943–1947 рр.). *Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць, 136(9), 60–65. Київ: Видавництво «Гілея».*
- Прокопов, В.** (2018б). Ставлення українських повстанців Закерзоння до євреїв: контент-аналіз мемуарних джерел. *Східноєвропейський історичний вісник. Спеціальний випуск 3, 318–325. Дрогобич: Посвіт.*
- Старка, В.** (2012). Опір східногалицького селянства становленню радянської тоталітарної системи у 1944–1953 рр. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія, 1, 117–122. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка.*

- Старка, В.** (2019a). «To write about the fate of the ukrainian peasantry would mean writing the history of the ukrainian people»: source study reflections on the problems of the everyday life of the western ukrainian peasantry 1939–1953. *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини*, 22, 28–37. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка.
- Старка, В.** (2019b). «Національна за формою, соціалістична за змістом»: культурна політика радянської влади у західноукраїнському селі у 1944–1953 роках. *Література та культура Полісся*, 94. Серія «Історичні науки», 11, 221–235. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя.
- Стародубець, Г.** (2004). Господарська діяльність повстанського заплілля в 1944 році. *Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету Волинського державного університету ім. Лесі Українки*, 9, 70–75. Луцьк: ВДУ ім. Лесі Українки.
- Стародубець, Г.** (2005a). Діяльність Українського Червоного Хреста в контексті функціонування повстанського заплілля в 1944 році. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*, 5, 50–56. Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет.
- Стародубець, Г.** (2005b). Селянство як соціальна база українського повстанського заплілля (друга половина 1943 – 1945 рр.). *Український селянин: зб. наук. пр.*, 9, 224–228. Черкаси: Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького.
- Стародубець, Г.** (2006a). Прояви сексотництва у повстанському заплілі в 1944–1945 рр. *Мандрівець*, 1(60), 19–22. Тернопіль: Мандрівець.
- Стародубець, Г.** (2006b). Українське повстанське заплілля (історіографія проблеми). *Сторінки історії: збірник наукових праць*, 23, 169–181. Київ: «Політехніка».
- Стародубець, Г.** (2018). Гендерний аспект політики радянзації західних областей України в 1944–1946 рр. *Уманська старовина*, 5, 27–34. Умань: Візаві.
- Чорній, Г.** (2017a). Жіноцтво у відбудові та розвитку промисловості західноукраїнського регіону всередині 1940-х – на початку 1950-х рр. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: Історія*, 2(1), 100–105. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка.

- Чорній, Г.** (2017b). Політика радянської влади щодо жінок у процесі колективізації західноукраїнського регіону (середина 1940-х – початок 1950-х рр.). *Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини*, 20, 89–99.
- Чорній, Г.** (2017c). Участь жінок у кадровому забезпеченні Західної України в середині 1940-х – початку 1950-х рр. (на прикладі Дрогобицької, Львівської, Тернопільської та Станіславської областей). *Історичний архів. Наукові студії: збірник наукових праць*, 19, 153–160. Миколаїв: Вид-во Чорноморського державного університету ім. Петра Могили.
- Чорній, Г.** (2018). Політика радянської влади щодо жінок-матерів у перші повоєнні роки (на прикладі західноукраїнського регіону). *Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць*, 134(7), 112–116. Київ: Видавництво «Гілея».

References

- Bodnar, H.** (2015). Rozkish i zlydni povoiennoho Lvova, abo realii zhytlovo-pobutovoho povsiakdennia v omriianomu misti [The luxury and poverty of post-war Lviv, or the realities of daily life in a dream city]. *Ukraina moderna – Modern Ukraine*, 28 liutoho – February 28. Lviv [in Ukrainian].
- Vurlovska, M.** (2017a). Kino u povsiakdennomu zhytti meshkantsiv Drohobychchyny u povoienni period (1944–1958) [Cinema in the everyday life of the inhabitants of the Drohobych region in the post-war period (1944–1958)]. *Problemy humanitarnykh nauk: naukovy zapysky Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 40, 15–50. Drohobych: Redaktsiino-vydavnychi viddil DDPU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].
- Vurlovska, M.** (2017b). Teatr u povsiakdennomu zhytti naselennia Drohobychchyny u pershi povoienni roky (1944–1953) [Theater in the everyday life of the inhabitants of Drohobych region in the first post-war years (1944–1953)]. *Drohobyt'skyi kraieznavchyi zbirnyk – Drohobych collection of local lore*, Spetsvypusk 3, 337–344. Drohobych: Posvit [in Ukrainian].
- Vurlovska, M.** (2018). Radio u povsiakdennomu zhytti meshkantsiv Drohobychchyny (1944–1958) [Radio in the everyday life of the inhabitants of the Drohobych region (1944–1958)].

Shkhidnoievropeiskyi istorychnyi visnyk – East European Historical Bulletin, 6, 197–202. Drohobych: Posvit [in Ukrainian].

- Havryshko, M.** (2015). Henderni aspekty seksualnoi morali v OUN i UPA u 1940–1950 rr. [Gender aspects of sexual morality in the OUN and UPA in 1940–1950]. *Ukrainskyi vyzvolnyi rukh – Ukrainian Liberation Movement*, 20, 99–213. Lviv: V-vo TsDVR [in Ukrainian].
- Havryshko, M.** (2016). Choloviky, zhinky i nasylstvo v OUN i UPA u 1940–1950-kh rokakh [Men, women and violence in the OUN and UPA in the 1940s and 1950s]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian Historical Journal*, 4, 89–107 [in Ukrainian].
- Heneha, R.** (2011). Radianskyi kinematohraf u Lvovi v pershe povoienne desiatyllittia [Soviet cinematography in Lviv in the first post-war decade]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian Historical Journal*, 2, 106–122 [in Ukrainian].
- Heneha, R.** (2007). Vykkladachi ta studenty Lvova v pershe povoienne desiatyllittia [Teachers and students of Lviv in the first post-war decade]. *Lviv: misto – suspilstvo – kultura*, 6: *Lviv – Krakiv: dialoh mist v istorychnii retrospektyvi – Lviv: city – society – culture*, 6: *Lviv – Krakow: the dialogue of cities in historical retrospect*, (pp. 593–607). [Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii istorychna. Spetsialnyi vypusk – Bulletin of Lviv University. Historical series. Special issue]. Lviv: LNU im. Ivana Franka [in Ukrainian].
- Heneha, R.** (2009). Suspilnyi kontekst ukrainskoho natsionalnogo rukhu na prykladi etnosotsialnykh zmin u skladi y stanovyshchi naseleattia Lvova druhoi polovyny 1940-kh rr. [The social context of the Ukrainian national movement on the example of ethno-social changes in the composition and position of the population of Lviv in the second half of the 1940s.]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian Historical Journal*, 5, 139–152 [in Ukrainian].
- Heneha, R.** (2014). Formuvannia radianskoho sotsialnogo prostoru u Lvovi (1944–1953 rr.) [Formation of the Soviet social space in Lviv (1944–1953)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian Historical Journal*, 6, 77–91 [in Ukrainian].
- Heneha, R.** (2017). Pomizh yizheiu ta nasolodoiu (alkoholni ta bezalkoholni osoblyvosti radianskoho Lvova 1944–1953 rr.) [Between food and pleasure (alcoholic and non-alcoholic features of Soviet Lviv 1944–1953)]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii istorychna. Spetsvypusk – Bulletin of Lviv University. Historical series. Special issue* (pp. 339–355). Lviv: LNU im. Ivana Franka [in Ukrainian].

- Heneha, R.** (2019). Systema hromadskoho kharchuvannia povoiennoho Lvova: stari ta novi praktyky [Public catering system of postwar Lviv: old and new practices]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian Historical Journal*, 3, 49–73 [in Ukrainian].
- Hrynyk, L.** (2021a). Zakhody shchodo orhanizatsii zdorovoho sposobu zhyttia ukrainskykh natsionalistiv na Prykarpatti 1940–1950-kh rr. (za materialamy HDA SBU): teoriia ta praktyka [Measures regarding the organization of a healthy lifestyle of Ukrainian nationalists in the Carpathian region of the 1940s and 1950s (based on the materials of the State Security Service of Ukraine): theory and practice]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriia Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 8/50, 243–272. Drohobych: Vydavnychi dim «Helvetyka» [in Ukrainian].
- Hrynyk, L.** (2021b). Kryivka yak fenomen drugoho domu dlia ukrainskykh natsionalistiv (na prykladi Prykarpattia) [Kryivka as a phenomenon of the second home for Ukrainian nationalists (on the example of Prykarpattia)]. *Novitnia doba – Contemporary era*, 9, 148–158. Lviv: Instytut ukraїnoznavstva NAN Ukrainy im. I. Krypiakevycha [in Ukrainian].
- Hrynyk, L.** (2021c). Sviatkuvania ta simeina obriadovist u konteksti natsionalno-vyzvolnykh zmahan Prykarpattia 1940–1950-kh rokiv [Celebration and family rituals in the context of national liberation competitions of Prykarpattia in 1940–1950s]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka – Topical issues of the humanities: an intercollegiate collection of researchers working with young people with Drohobych workers at Ivan Franko University*, 42 (1), 14–23. Drohobych: Vydavnychi dim «Helvetyka» [in Ukrainian].
- Zolkovskyy, N.** (2016). Problema zhytloвого zabezpechennia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv Lvova u 1944–1965 rr. [The problem of providing housing for students of higher educational institutions of Lviv in 1944–1965]. *Kraieznavstvo – Local studies*, 3/4 (96/97), 175–185.
- Ilnytskyi, V. & Hrynyk, L.** (2022a). Komunikatsiia yak skladova povsiakdennoho zhyttia ukrainskykh natsionalistiv na Prykarpatti (1940–1950-ti rr.) [Communication as a component of the daily life of Ukrainian nationalists in the Prykarpattia (1940–1950)]. *Problemy*

humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 9/51, 278–300. Drohobych: Vydavnychi dim «Helvetyka» [in Ukrainian].

Ilnytskyi, V. & Hrynyk, L. (2022b). Konfliktni sytuatsii u Karpatskomu kraii (1944–1950-ti rr.): prychny, typy, naslidky [Conflict situations in the Carpathian region (1944–1950s): causes, types, consequences]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 10/52 (2022), 99–116. Drohobych: Vydavnychi dim «Helvetyka» [in Ukrainian].*

Ilnytskyi, V. (2015). Osoblyvosti oblashtuvannia pobutu v umovakh pidpillia Karpatskoho kraiu OUN: 1945–1954 rr. (za materialamy Haluzevoho derzhavnogo arkhivu Sluzhby bezpeky Ukrainy) [Peculiarities of living arrangements in the underground conditions of the Carpathian region of the OUN: 1945–1954 (based on the materials of the Branch State Archive of the Security Service of Ukraine)]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv – National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald, 3, 34–39. Kyiv [in Ukrainian].*

Kachmar, V. & Zolkovskiy, N. (2015). Z istorii povsiakdennoho zhyttia radianskoho studentstva Lvivskoho universytetu [From the history of daily life of Soviet students of Lviv University]. *Istoriiia radianskoi povsiakdennosti: na perekhresti dzherel: zb. materialiv Vseukr. nauk.-teoret. seminaru, 14–15 travnia 2015 r., m. Vinnytsia – History of Soviet everyday life: at the crossroads of sources: coll. materials of the All-Ukrainian scientific and theoretical seminar, May 14–15, 2015, Vinnytsia. (pp. 55–69). Vinnytsia: TOV «Nilan-LTD» [in Ukrainian].*

Kis, O. (2009). Zhinochy dosvid uchasti u natsionalno-vyzvolnykh zmahanniakh na zakhidnoukrainskykh zemliakh u 1940–1950-kh rr. [Women's experience of participation in national liberation competitions in Western Ukrainian lands in the 1940s and 1950s.]. *Skhid-Zakhid. Istoryko-kulturolohichniy zbirnyk. Spets. vypusk «Istorychna pamiat i totalitaryzm: dosvid Tsentralno-Skhidnoi Yevropy» – East-West. Historical and cultural collection. Spec. issue «Historical memory and totalitarianism: the experience of Central-*

- Eastern Europe», 13–14, 101–125. Kharkiv: TOV «NTMT» [in Ukrainian].*
- Kis, O.** (2013). Mizh osobystym i politychnym: genderni osoblyvosti dosvidu zhinok-uchasnyts natsionalno-vyzvolnykh zmahhan na Zakhidno-Ukrainskykh zemliakh u 1940–50-kh rokakh [Between the personal and the political: gender features of the experience of women participants in the national liberation struggles in the Western Ukrainian lands in the 1940s and 50s]. *Narodoznavchi Zoshyty – The Ethnology Notebooks, 4, 591–599 [in Ukrainian].*
- Kis, O.** (2015). Zhinochi oblychchia viiny: kliuchovi temy i pidkhody u zakhidnii feministskii istoriohrafii [Women’s Faces of War: Key Themes and Approaches in Western Feminist Historiography]. *Zhinky Tsentralno-Skhidnoi Yevropy u chasy Druhoi svitovoi viiny: henderna spetsyfika dosvidu v chasy ekstremalnoho nasylstva: zbirnyk naukovykh prats – Women of Central and Eastern Europe during the Second World War: gender specificity of experience in times of extreme violence: a collection of scientific papers (pp. 15–39). Kyiv: TOV «Art-Knyha» [in Ukrainian].*
- Kis, O.** (2016). Natsionalno-vyzvolni zmahannia yak vyprovuvannia mezh tradytsiinoi zhinochnosti: zhinochyi dosvid u natsionalnomu pidpilli 1940–50-kh rr. [National liberation competitions as a test of the limits of traditional femininity: women's experience in the national underground of the 1940s and 1950s]. *Etnichna istoriia narodiv Yevropy – Ethnic History of European Nations, 48, 61–78 [in Ukrainian].*
- Koliastruk, O.** (2012). Istoriia povsiakdennosti v suchasni ukrainskii istoriohrafii [The history of everyday life in modern Ukrainian historiography]. *Ukraina XX st.: kultura, ideolohiia, polityka: Zbirnyk statei – Ukraine of the 20th century: culture, ideology, politics: Collection of articles, 17, 5–9. Kyiv [in Ukrainian].*
- Marusyk, T.** (1998). Intelihentsiia Ukrainy i vlada [The intelligentsia of Ukraine and the government]. *Pytannia istorii Ukrainy: zbirnyk naukovykh prats – Questions of the history of Ukraine: a collection of scientific papers, 2, 145–153. Chernivtsi: Zoloti lytavry [in Ukrainian].*
- Marusyk, T.** (1999). Osnovni napriamky suspilno-hromadskoi diialnosti intelihentsii Ukrainy u druhii polovyni 50-kh rokiv XX st. [The main directions of public activity of the intelligentsia of Ukraine in the second half of the 50s of the 20th century]. *Pytannia istorii Ukrainy: zbirnyk naukovykh prats – Questions of the history of Ukraine: a*

collection of scientific papers, 3, 201–208. Chernivtsi: Zoloti lytavry [in Ukrainian].

- Marusyk, T.** (2000). Osnovni kontseptualni zasady doslidzhennia problemy intelihentsii v suchasni kulturolohichnii dumtsi [The main conceptual foundations of the study of the problem of intelligentsia in modern cultural thought]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu: zbirnyk naukovykh prats. Istoriiia – Scientific bulletin of Chernivtsi University: collection of scientific papers. History*, 96–97, 244–255. Chernivtsi: Ruta [in Ukrainian].
- Marusyk, T.** (2001a). Do pytannia shchodo doslidzhennia poniattia «intelihentsiia» v istoriohrafichnii dumtsi [To the question regarding the study of the concept of «intelligentsia» in historiographical thought]. *Ukrainska istoriohrafiiia na rubezhi stolit. Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Istorychni nauky – Ukrainian historiography at the turn of the century. Scientific works of Kamianets-Podilskiyi State Pedagogical University. Historical sciences*, 7(9), 69–76. Kamianets-Podilskiyi: Oiiium [in Ukrainian].
- Marusyk, T.** (2001b). Do pytannia shchodo formuvannia «novoii» intelihentsii v zakhidnykh oblastiakh Ukrainy (40-vi roky XX st.) [To the question of the formation of a «new» intelligentsia in the western regions of Ukraine (40s of the XX century)]. *Istorykopolitychni problemy suchasnoho svitu: zbirnyk naukovykh statei – Historical and political problems of the modern world: a collection of scientific articles*, 8, 42–51. Chernivtsi: Ruta [in Ukrainian].
- Marusyk, T.** (2001c). Kulturno-osvitnia intelihentsiia zakhidnoho rehionu Ukrainy u pershi povoienni roky (1944–1950 rr.) [Cultural and educational intelligentsia of the western region of Ukraine in the first postwar years (1944–1950)]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Istorychni nauky – Scientific works of Kamianets-Podilskiyi State Pedagogical University. Historical sciences*, 6(8), 352–362. Kamianets-Podilskiyi: Oiiium [in Ukrainian].
- Popp, R. & Yarushak, M.** (2021). Zhytlovyi aspekt povsiakdennia intelihentsii zakhidnoho rehionu Ukrainy u 1944–1953 rr. [The housing aspect of the everyday intelligentsia of the western region of Ukraine in 1944–1953]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the*

- Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 7/49, 72–90. Drohobych: Vydavnychi dim «Helvetyka» [in Ukrainian].*
- Popp, R.** (2003). Sotsialno-pobutovi umovy intelihentsii Lvova u pershi povoienni roky (1944–1953) [Social and living conditions of Lviv intelligentsia in the first post-war years (1944–1953)]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 12, 179–188. Drohobych: Vymir [in Ukrainian].*
- Popp, R.** (2007). Studentstvo Lvova v 1944–1953 rokakh (istoryko-sotsiolohichniy aspekt) [Lviv studentship in 1944–1953 (historical and sociological aspect)]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 20, 76–86. Drohobych: Vymir [in Ukrainian].*
- Popp, R.** (2008). Intelihentsiia Lvova u 1944–1953 rokakh (istoriohrafiiia problemy) [The intelligentsia of Lviv in 1944–1953 (historiography of the problem)]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 22, 127–138. Drohobych: Vymir [in Ukrainian].*
- Popp, R.** (2011). Studentstvo Drohobyt'skoho uchytelskoho instytutu v pershi povoienni roky (1944–1953) [Studentship of the Drohobych Teachers' Institute in the first post-war years (1944–1953)]. *Molodizhna polityka: problemy i perspektyvy: zbirnyk naukovykh prats – Youth policy: problems and prospects: a collection of scientific works, 2, 99–104. Drohobych: Red.-vyd. viddil DDPU imeni Ivana Franka.*
- Popp, R.** (2016). Hazeta «Radianske slovo» yak dzherelo vyvchennia povsiakdennia naseleння Drohobychchyny (za materialamy 1950 roku) [The newspaper «Soviet Word» as a source of study of the everyday population of Drohobych region (based on materials from 1950)]. *Drohobyt'skyi kraieznavchyi zbirnyk – Drohobych collection of local lore* (pp. 473–481). Drohobych: Posvit [in Ukrainian].
- Popp, R.** (2017). Polityka radianskoi systemy shchodo zhinotstva Drohobychchyny u pershi povoienni roky (1944–1953) [The policy

of the Soviet system regarding women in Drohobych region in the first post-war years (1944–1953)]. *Drohobytskyi kraieznavchyi zbirnyk – Drohobych collection of local lore*, Spetsvypusk III – Special issue III, 328–336. Drohobych: Posvit [in Ukrainian].

Prokopov, V. (2015). Materialnyi aspekt povsiakdennoho zhyttia uchasnykiv rukhu OUN ta UPA na Zakerzonni (1943–1947 rr.) [The material aspect of everyday life of members of the OUN and UIA movement in Zakerzonna (1943–1947)]. *Humanitarnyi zhurnal – Humanities Journal*, 3–4, 127–138. Dnipropetrovsk [in Ukrainian].

Prokopov, V. (2017a). Dozvillia ta sviata uchasnykiv UPA ta OUN na Zakerzonni 1943–1947 rr. [Leisure and holidays of the members of the UIA and OUN in Zakerzonna 1943–1947.]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Serii: Istoriia ta arkeoholohiia – Dnipropetrovsk University bulletin. History & archaeology series*, 25 (1), 88–95. Dnipro [in Ukrainian].

Prokopov, V. (2017b). Khvoroby ta yikh likuvannia v zhytti ukrainskykh povstantsiv Zakerzonnia (1944–1947 rr.) [Diseases and their treatment in the lives of Ukrainian rebels of Zakerzonnny (1944–1947)]. *Skhidnoevropeyskyi istorychnyi visnyk – East European Historical Bulletin*, 5, 184–190. Drohobych: Posvit [in Ukrainian].

Prokopov, V. (2018). Relihiinist ta zabobonnist v ukrainskomu povstanskomu seredovyshchi Zakerzonnia (1943–1947 rr.) [Religiosity and superstition in the Ukrainian insurgent environment of Zakerzonnny (1943–1947)]. *Hileia: naukovyi visnyk – Hileya: scientific bulletin*, 136(9), 60–65. Kyiv: Vydavnytstvo «Hileia» [in Ukrainian].

Prokopov, V. (2018c). Stavlennia ukrainskykh povstantsiv Zakerzonnia do yevreiv: kontent-analiz memuarnykh dzherel [The attitude of the Ukrainian rebels of Zakerzonia towards the Jews: content analysis of memoir sources]. *Skhidnoevropeyskyi istorychnyi visnyk – East European Historical Bulletin*. Spetsialnyi vypusk 3 – *Special issue 3*, 318–325. Drohobych: Posvit [in Ukrainian].

Starka, V. (2012). Opir skhidnohalytskoho selianstva stanovlenniu radianskoi totalitarnoi systemy u 1944–1953 rr. [Resistance of the Eastern Galician peasantry to the establishment of the Soviet totalitarian system in 1944–1953]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: Istoriia – Scientific Issues Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Series: History*, 1, 117–122. Ternopil: Vyd-vo TNPU im. V. Hnatiuka [in Ukrainian].

- Starka, V.** (2019a). «To write about the fate of the ukrainian peasantry would mean writing the history of the ukrainian people»: source study reflections on the problems of the everyday life of the western ukrainian peasantry 1939–1953. *Ukraina–Yevropa–Svit. Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats. Seriia: Istoriiia, mizhnarodni vidnosyny – Ukraine–Europe–World. The International Collection of Scientific Works. Series: History, International Relations*, 22, 28–37. Ternopil: Vyd-vo TNPU im. V. Hnatiuka [in English].
- Starka, V.** (2019b). «Natsionalna za formoiu, sotsialistychna za zmistom»: kulturna polityka radianskoï vldy u zakhidnoukrainskomu seli u 1944–1953 rokakh [«National in form, socialist in content»: the cultural policy of the Soviet authorities in the Western Ukrainian village in 1944–1953]. *Literatura ta kultura Polissia*, 94. Seriia «Istorychni nauky» – *Literature and culture of Polissia*, 94. Series «Historical sciences», 11, 221–235. Nizhyn: NDU im. M. Hoholia [in Ukrainian].
- Starodubets, H.** (2004). Hospodarska diialnist povstanskoho zapillia v 1944 rotsi [Economic activity of the rebel rear in 1944]. *Zbirnyk navchalno-metodychnykh materialiv i naukovykh statei istorichnoho fakultetu Volynskoho derzhavnoho universytetu im. Lesi Ukrainky – A collection of educational and methodological materials and scientific articles of the Faculty of History of the Volyn State University named after Lesya Ukrainka*, 9, 70–75. Lutsk: VDU im. Lesi Ukrainky [in Ukrainian].
- Starodubets, H.** (2005). Diialnist Ukrainskoho Chervonoho Khresta v konteksti funktsionuvannia povstanskoho zapillia v 1944 rotsi [Activities of the Ukrainian Red Cross in the context of the functioning of the rebel rear in 1944]. *Naukovi zapysky Rivnenskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu – Scientific notes of the Rivne State Humanities University*, 5, 50–56. Rivne: Rivnenskyi derzhavnyi humanitarnyi universytet [in Ukrainian].
- Starodubets, H.** (2005c). Selianstvo yak sotsialna baza ukrainskoho povstanskoho zapillia (druha polovyna 1943 – 1945 rr.) [The peasantry as the social base of the Ukrainian insurgent rear (second half of 1943–1945)]. *Ukrainskyi selianyn: zb. nauk. pr. – Ukrainian peasant: coll. scientific works*, 9, 224–228. Cherkasy: Cherkaskyi natsionalnyi universytet im. B. Khmelnytskoho [in Ukrainian].
- Starodubets, H.** (2006a). Proïavy seksotnytstva u povstanskomu zapilli v 1944–1945 rr. [Manifestations of treason in the rebel ranks in 1944–1945.]. *Mandrivets – The Traveler*, 1(60), 19–22. Ternopil: Mandrivets [in Ukrainian].

- Starodubets, H.** (2006b). *Ukrainske povstanske zapillia (istoriohrafia problemu)* [Ukrainian insurgent rear (historiography of the problem)]. *Storinky istorii: zbirnyk naukovykh prats – Pages of history: collection of scientific works*, 23, 169–181. Kyiv: «Politekhnik» [in Ukrainian].
- Starodubets, H.** (2018). *Hendernyi aspekt polityky radianizatsii zakhidnykh oblastei Ukrainy v 1944–1946 rr.* [The gender aspect of the policy of sovietization of the western regions of Ukraine in 1944–1946]. *Umanska starovyna – Uman Ancient*, 5, 27–34. Uman: Vizavi [in Ukrainian].
- Chornii, H.** (2017a). *Zhinotstvo u vidbudovi ta rozvytku promyslovosti zakhidnoukrajnskoho rehionu vseredyni 1940-kh – na pochatku 1950-kh rr.* [Women in the reconstruction and development of industry in the Western Ukrainian region in the 1940s – early 1950s.]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. Volodymyra Hnatiuka. Serii: Istorii – Scientific Issues Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Series: History*, 2(1), 100–105. Ternopil: Vyd-vo TNPU im. V. Hnatiuka [in Ukrainian].
- Chornii, H.** (2017b). *Polityka radianskoi vlady shchodo zhinok u protsesi kolektyvizatsii zakhidnoukrajnskoho rehionu (sередyna 1940-kh – pochatok 1950-kh rr.)* [The policy of the Soviet government towards women in the process of collectivization of the Western Ukrainian region (mid-1940s – early 1950s)]. *Ukraina–Ievropa–Svit. Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats. Serii: Istorii, mizhnarodni vidnosyny – Ukraine–Europe–World. The International Collection of Scientific Works. Series: History, International Relations*, 20, 89–99 [in Ukrainian].
- Chornii, H.** (2017c). *Uchast zhinok u kadrovomu zabezpechenni Zakhidnoi Ukrainy v seredyni 1940-kh – pochatku 1950-kh rr. (na prykladi Drohobytiskoi, Lvivskoi, Ternopilskoi ta Stanislavskoi oblastei)* [Participation of women in the personnel provision of Western Ukraine in the mid-1940s – early 1950s (on the example of Drohobych, Lviv, Ternopil and Stanislav regions)]. *Istorychnyi arkhiv. Naukovi studii: zbirnyk naukovykh prats – Historical archive. Scientific studies: collection of scientific works*, 19, 153–160. Mykolaiv: Vyd-vo Chornomorskoho derzhavnogo universytetu im. Petra Mohyly [in Ukrainian].
- Chornii, H.** (2018a). *Polityka radianskoi vlady shchodo zhinok-materiv u pershi povoienni roky (na prykladi zakhidnoukrajnskoho rehionu)* [The policy of the Soviet authorities regarding women-mothers in the first post-war years (using the example of the Western Ukrainian region)]. *Hileia: naukovyi visnyk – Hileia: scientific bulletin*, 134(7), 112–116. Kyiv: Vydavnytstvo «Hileia» [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 16.03.2023 р.

Стаття рекомендована до друку 17.04.2023 р.